

דברי ישר

לקוטים, מוסרים ופרפראות בפשט ובדרש
בפרשת השבוע ובענייני דיומא
בעריכת ישראל שלום דבורץ

סכנו דברי ישר

בית ישר

בני ישראל נדבו הרבה יותר מהכתוב

אלה פקודי המשכן

ויהי זהב התנופה תשע ועשרים כפר ושבע

מאות ושלשים שקל בשקל הקדש לח, כד

וכסף פקודי העדה מאת כפר ואלף ושבע

מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקדש

לח, כה

ונחשת התנופה ופיה שבעים כפר ואלפים

וארבע מאות שקל לח, כט

כתב החזקוני - אל יעלה על לבב אנוש לומר שלא נדבו זהב וכסף ונחשת אלא מה שכתוב כאן, כי הרבה יותר ממה שכתוב כאן נדבו אלא כתב לך מן הזהב את שהוצרך למלאכת הזהב והמותר נתנו באוצר לכל צרכי קדש וצבור וכן עשו מן הכסף ומן הנחשת.

ואי אפשר לומר שנדבו בצמצום מה שהוצרכו, וגם אי אפשר לומר שאלו מבני ישראל שהיו בני תשע עשרה ובני ששים ואחת ובני שבעים ובני שמונים שנה שלא היו במנין ששים רבוא לא נדבו, שהרי כתוב אומר כל מדים תרומת כסף ונחשת הביאו לח, כד, ומזה משמע כי כל הרוצה לתרום יהיה תורם אפילו אינם בני עשרים או יתרים על ששים, שהרי לא שייך לומר שמה שהביאו היה רק בקע לגולגלת - מחצית השקל, אלא ודאי נדבו והותירו הרבה ככתוב לעיל לח, ז והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אתה והותר.

בין המשכן לבתי המקדשות

אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על

פי משה עבדת הלוים ביד איתמר בן אהרן

הכהן לח, כא

המשכן וכליו שבנה משה נגזזו בשלמותן ולא נגעה בהם יד הבבלים והרומאים שהחריבו את בתי המקדש הראשון והשני וקיימים הם לעולם כמו ששינוי בברייתא במסכת סוכה מה: "דבר אחר - עומדים, שמה תאמר אבד סיברם ובטל סיכויו, תלמוד לומר עצי שטים עומדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים", ולעומת הבתי מקדשות וכליהם שיד האויבים היתה בהם, את כלי המשכן לא הצליחו ידיהם המסואבות לטמא.

הספורנו כותב כי הסיבות לכך נכתבו בפסוק זה הפותח את פרשת פקודי.

הסיבה הראשונה: משכן העדת שהיה משכן העדות, שהיו בו לוחות העדות.

הסיבה הב', שכל מעשי המשכן נעשו על פי משה כנאמר אשר

פקד על פי משה.

הסיבה הג', שהיתה עבדת הלוים והיתה ביד איתמר בן אהרן הכהן.

הסיבה הד', ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה, שהיו ראשי אומני מלאכת המשכן וכליו, מיוחדים וצדיקים שבדור, ועל כן שרתה שכינה במעשי ידיהם ולא נפל ביד אויבים.

אבל מקדש שלמה שהיו עובדי המלאכה בו מהעיר צור, אף על פי ששרתה בו שכינה נפסדו חלקיו, והוצרך לחזק את בדק הבית ונפל בסוף הכל ביד אויבים.

אבל בית שני שלא היה בו גם אחד מכל אלה התנאים, וגם לא שרתה בו שכינה ונפל ביד אויבים.

כי בית שני לא היה משכן העדות, כי לא היו בו לוחות העדות.

ולא פוקד לבנותו כי אם על פי כורש, ולא היו שם בני לוי, כמו שהעיד עזרא באמרו ואבינה בעם ובכהנים, ומבני לוי לא מצאתי שם.

ומן המתעסקים בבנינו היו צידונים וצורים, כמבואר בספר עזרא, ועל כן הצליחו האויבים לשלוט בכולו בבנינו ובכליו.

הבדל נוסף מביא הספורנו בין המשכן לבתים בכמות הזהב וכסף שהושקע בבניית המשכן לעומת מה שהושקע בבנין בית המקדש, בפרשה נמנו כמויות הזהב שהוצרכו למשכן כמו שנאמר כל הזהב העשוי למלאכה וגו'. קצבת הזהב והכסף והנחשת שהשתמשו במלאכת המשכן היתה כמות מועטת מאד בהשוואה אל העושר שהיה בבית ראשון כמבואר בספר מלכים, ועוד יותר ממנו העושר שהיה בבנין הורדוס, ועם כל זה התמיד יותר מראה כבוד ה' במשכן של משה ממה שהתמיד במקדש ראשון, ולא נראה כלל במקדש שני.

ובזה למדנו שלא קצבת העושר וגודל הבנין יהיו סבה להשראת השכינה בישראל, אבל רוצה ה' את יראיו ומעשיהם לשכנו בתוכם.

מה בין מלאכה לעבודה

בן עשו בני ישראל את כל העבודה לט, מב

וירא משה את כל המלאכה לט, מג

על השינוי בלשון הפסוקים בתיאור מה עשו בני ישראל - שבפסוק אחד מכנה התורה את מלאכת המשכן כעבודה ובפסוק הסמוך לו מכנה זו התורה כמלאכה - ללמדנו, אומר רבנו בחיי, שבני ישראל עשו מלאכה זו לא כמלאכה גרידא אלא כעבודה דהיינו עבודת השם, כמו שנאמר על עבודת המצוות, ועבדתם את ה' לעיל כה, ואתו תעבדו דברים יג, ה.

מפני מה מבקשים חשבון מגבאי קדושה

לעומת גבאי "עגל"

אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה

אמרו במדרש שהיו בישראל נרגנים שחשדו את משה שהוא התעשר ממעשה המשכן, ועל כן אמר משה בואו ונעשה חשבון.

אומר האזנים לתורה, כאן במשכן נמצאו נרגנים, אבל במעשה העגל שמכל הזהב הרב שנתנו יצא רק עגל קטן (ואפילו לא שור), שם לא היה מי שדרש חשבון על כך.

ממשיך ואומר שמידה זו נשארה בתוכנו, שמגבאים של דברים שבקדושה דורשים תמיד חשבון מדויק, אבל ממקבצי זהב וכסף ל"עגל" - לדברים שבטומאה, אין דורש ומבקש חשבון.

אין מטרתו של רבי זלמן סורוצקין זצ"ל, לקטרג ח"ו על ישראל, ועל כן הוא מסביר ומלמד זכות מה הגורם לכך שאין נטיה לבקש דין וחשבון ממקבצי עגלים לעומת הדחף הקבוע לדרוש דו"ח מפורט מגבאי הצדקה.

הטעם הוא, שהנקודה הפנימית שבלב היהודי - הרצון האמיתי שלו, הוא לעשות רצון קונו, וכשהוא נותן את הכסף למשכן או לדבר צדקה וחסד וכל דבר טוב, הרי הוא רוצה באמת שכל פרוטה ופרוטה תלך לצורך המטרה הקדושה, כדי שבאמת יהיו לו זכויות, אבל כשהיצר משיא ומסית אותו לתת ל"עגל", או אז הנפש הפנימית שלו אבלה ועגומה על המעשה הרע שהוא עשה לעבור על רצון קונו, ועל כן אינו מקפיד אם הגבאים ימעלו בכסף זה ויכניסו אותו לכיסם, ואפילו נפשו בפנימיותה מרוצה מזה מאד, שסוף כל סוף כספו לא הלך לדבר עבירה אלא לכיסו של הגבאי... ולא תהיה לו למזכרת עוון.

במעט הזהב שלא הובא לעגל נעשה נס עצום

כָּל הַזֶּהָב הָעָשׂוּי לְמִלְאָכָה בְּכָל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ

וַיְהִי זֶהָב הַתְּנוּפָה תִּשְׁעֵי וָעֶשְׂרִים כֶּכָר וּשְׁבַע

מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לֹחַ, כֹּד

אמרו במדרש שמו"ר נא, ח אמר הקב"ה יבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל.

שואל על כך רבי אליהו האיתמרי, בספרו ידו בכל סימן תק"ף מדוע אם כן לא הביאו ישראל את משקל הזהב למשכן כנגד משקל הזהב שהביאו לעגל שהסתכם משקלו למנין 'מסכה' זהב (125 כיכר זהב) לעומת עשרים ותשע כיכר שהביאו לתרומת המשכן.

ומתרג' כי אמנם רצו בני ישראל להביא לתרומת המשכן את משקל הזהב שהביאו לעגל, אך לא היה בידם סכום זה וכל שנשאר להם היה מעט פחות משלושים כיכר זהב, ועשה הקב"ה נס וכמות הזהב המועטה שהביאו גדלה והתעצמה כל אחד לפי מה שהיה רצון בלבו לתת.

ואף שהם הביאו מעט פחות משלושים כיכר אך בפועל כל כיכר וכיכר הפך לכיכרות רבים, עד כדי כך שהספיק הזהב לצפות כל קרש וקרש מקרשי המשכן בכחצי כיכר זהב [אבן עזרא בשם רס"ג], ואילו הזהב היה נותר במשקלו המקורי [כט ככר], לא היה מספיק זהב זה כדי לצפות ארבעים ושמונה קרשים ולעשות ממנו מנורה וכליה, כפורת (שמשקלה היה 1500 ק"ג! לדעות שלא היתה חלולה) וכתובים (שלכאורה לפי גובהם שקלו למעלה מאלף ק"ג זהב), ולצפות את הארון השולחן והמזבח, ועל כן לא פירטה התורה את מה שנעשה במשקל הזהב הזה כי משקל כ"ט כיכר לא היה די לכך.

נסי הטוויה

וְכָל אֲשֶׁה חֲכָמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טוֹו וַיָּבִיאוּ

מִטְוֶה אֶת הַתְּכָלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן אֶת

תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ לֹחַ, כֹּה

שואל השפתי כהן מה כוונת הפסוק בְּיָדֶיהָ טוֹו, וכי עלה על הדעת שהטוויה תתבצע ברגלים, ודאי שהיא בידים.

ועוד קשה מהו לשון טוֹו, היה צריך לכתוב בידה טוותה ולא טוו שזהו לשון רבים.

ועוד קשה למה נאמר וַיָּבִיאוּ מִטְוֶה, שהתורה תכתוב אחרי שכתבה על הטוויה - שהן הביאוהו, ומה רצתה התורה להדגיש בזאת.

אומר השפתי כהן, שהתורה מספרת לנו על נס גדול ועצום שנעשה בענין הטוויה.

כשלקחו הנשים לידיהן את התכלת כדי לטוותו מיד היה הופך להיות לטווי, ואין שהיו מתחילות לטוות מין אחד, מיד המין השני הפך לטווי בסיוע אלו, כמו המעשה ברבי חנינא בן דוסא שראה אבן אחת וביקש להעלותה לירושלים וסתתה וכיירה ולא היה יכול להעלותה, מפני שהיו שואלים ממנו ממון רב, עד שנזדווגו לו חמישה מלאכים ונדמו שהם בני אדם, ואמרו לו תן לנו חמישה סלעים ובלבד שתתן אצבעך עמנו, נתן אצבעו עמם ונמצאו עומדים בירושלים וביקש ליתן להם את הסלעים ולא מצאום, נכנס ללשכת הגזית לשאול מה לעשות עם התשלום, ואמרו לו מלאכי השרת היו (שיר השירים רבה א, ד).

כך היה גם בטווית החוטים למשכן, הנשים רק החלו בפעולת הטוויה ומיד נטוו שתי מינים ביחד, ולכן כתוב וַיָּבִיאוּ מִטְוֶה, שהדבר נהיה טווי מאיליו ובשתי מינים.

ורמז דבר זה בכתוב, אֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ ולא נכתב 'ואת תולעת השני' [עם וא"ו החיבור] כי היו חוטי התולעת שני והשש נטווים באותה העת בדרך הנס, והוא אשר נכתב טוֹו בלשון רבים שהרי לא נעשתה הטוויה על ידי האשה לבדה אלא בסיוע אלו, ממעל.